

Urška Štremfel

Vloga Evropske unije v reformah sistema vzgoje in izobraževanja v Sloveniji

Povzetek: V prispevku se osredinjamo na vlogo Evropske unije (EU) v procesih reformiranja sistema vzgoje in izobraževanja v Sloveniji in odgovarjamo na raziskovalno vprašanje, kako so politike EU uporabljene za legitimacijo nacionalnih reform od osamosvojitve leta 1991 dalje. Izhajamo iz teoretskih in raziskovalnih predpostavk o povezanosti evropeizacije in nacionalnih reformnih procesov ter njene odvisnosti od številnih nacionalnih dejavnikov, vključno z institucionalno (ne)spodobnostjo selektivnega sprejemanja agend EU. Prispevek temelji na izsledkih analize nacionalnih (javno)političnih dokumentov, sprejetih v različnih obdobjih (Bela knjiga o vzgoji in izobraževanju v Republiki Sloveniji 1995; Bela knjiga o vzgoji in izobraževanju v Republiki Sloveniji 2011; Izhodišča za pripravo nacionalnega programa vzgoje in izobraževanja za obdobje 2023–2033 2023). Izsledki kažejo na stabilno legitimacijo nacionalnih reformnih procesov s sklicevanjem na avtoriteto (javno)političnih dokumentov EU, ekspertov in ekspertnih podatkov na ravni EU (vladavina znanja), dosežke in odgovornost Slovenije za doseganje ciljev EU (vladavina dosežkov), primerjavo z drugimi razvitimi in uspešnimi izobraževalnimi sistemi v EU (vladavina primerjav) ter diskurzom krize in nujnosti sprejetja reform (vladavina krize/problemov). Prispevek končujemo s kritičnim razmislekom, ali v potekajoči reformi lahko govorimo o premišljeni ali pasivni evropeizaciji sistema vzgoje in izobraževanja v Sloveniji.

Ključne besede: Slovenija, reforme, vzgoja in izobraževanje, evropeizacija

UDK: 37.014

Znanstveni prispevek

Uvod

Od osamosvojitve leta 1991 dalje je Slovenija tako kot številne druge postsocialistične države prešla skozi pomembne procese približevanja Evropski uniji (EU). V teh procesih so evropske vrednote, politike in institucije postale pomembna referenčna točka za legitimnost nacionalnih reform sistema vzgoje in izobraževanja, skladnost z evropskimi standardi pa pomembna usmeritev reformnih procesov (Silova 2009). V članku odgovarjamo na vprašanje, kako so vrednote, politike in institucije EU v nacionalnih političnih diskurzih uporabljene za legitimiranje reform sistema vzgoje in izobraževanja v Sloveniji v zadnjih treh desetletjih.

Kot del širših družbenih in političnih procesov reforme sistema vzgoje in izobraževanja razumemo kot kronologijo pomembnih, sistematičnih sprememb, katerih namen je spremeniti izobraževalno politiko, zakonodajo in standarde, ki vplivajo na javni sistem vzgoje in izobraževanja v državi, tako da bi odražali potrebe in vrednote sodobne družbe (npr. Kreijsler in Moos 2023). Reforme pomenijo korenito, celostno spremembo v sistemu vzgoje in izobraževanja in niso le manjši koraki v smeri izboljševanja partikularnih področij vzgoje in izobraževanja (Štrajn 2007).

Reforme sistema vzgoje in izobraževanja so predmet raziskovanja različnih znanstvenih ved, ki pomembno določajo zorni kot njihovega preučevanja (Cowen 2018). Članek temelji na analizi politik kot multidisciplinarnem pristopu, katerega namen je razumevanje procesov sprejemanja in učinkov javnih politik (Majchrzak 1984, str. 13); ta je v zadnjih desetletjih postal prevladujoč pristop k preučevanju delovanja EU (Rosamond 2007). V članku preučevanje reform sistema vzgoje in izobraževanja usmerjamo na procese evropeizacije, ob zavedanju, da sprememb v nacionalnem kontekstu ne moremo enoznačno pripisati (zgolj) učinkom evropeizacije, saj so te močno povezane s širšimi procesi internacionalizacije in globalizacije kot tudi nacionalnimi (javno)političnimi procesi (npr. Dale in Robertson 2009).

V Sloveniji je evropeizacija temeljito preučevana na področju vzpostavitve slovenskega ogrodja kvalifikacij (npr. Mikulec 2017; Mikulec in Skubic Ermenc 2017), različnih vidikov oblikovanja nacionalne politike izobraževanja odraslih (npr. Jelenc Krašovec in Mikulec 2017; Kump 2008; Kump in Mikulec 2017;

Štremfel 2017) in visokošolskega izobraževanja (Mikulec in Skubic Ermenc 2022; Skubic Ermenc in Mikulec 2020), manj sistematično pa na področju predšolskega, osnovnega in srednješolskega izobraževanja, kjer so se dosedanje študije osredotočile na podatke mednarodnih raziskav znanja pri oblikovanju nacionalnih izobraževalnih politik (Klemenčič Mirazchijski idr. 2023; Štremfel idr. 2014), neoliberalno zasnovanost evropskega izobraževalnega prostora (Adam 2014; Medveš 2008; Štefanc 2008; Štremfel 2021; Vezjak 2014) ter povezanost evropeizacije z razvojem nacionalnih politik vzgoje in izobraževanja (npr. Klemenčič Mirazchijski idr. 2023; Štremfel 2015a). Članek se umešča v navedene razprave ter jih nadgrajuje z vpogledi v vlogo EU v reformah sistema vzgoje in izobraževanja v Sloveniji na področju predšolskega, osnovnega in srednješolskega izobraževanja od leta 1991 dalje, torej v več kot treh desetletjih od osamosvojitve Slovenije ter skoraj dveh desetletjih od njenega vstopa v EU. Upoštevač daljše obdobje, skuša preseči nekatere metodološke izzive preučevanja evropeizacije (Saurugger 2020).¹

Članek temelji na izsledkih: a) pregleda teoretskih predpostavk s področja evropeizacije izobraževalnih politik, s posebnim poudarkom na predpostavkah nove oblike vladavine na področju izobraževalnih politik v EU; b) pregleda dosedanjih empiričnih raziskav na področju evropeizacije sistema vzgoje in izobraževanja v Sloveniji; c) analize nacionalnih javnopolitičnih dokumentov, sprejetih v različnih obdobjih (Bela knjiga o vzgoji in izobraževanju v Republiki Sloveniji 1995 (v nadaljevanju Bela knjiga 1995), Bela knjiga o vzgoji in izobraževanju v Republiki Sloveniji 2011 (v nadaljevanju Bela knjiga 2011), Izhodišča za pripravo nacionalnega programa vzgoje in izobraževanja za obdobje 2023–2033, 2023) (v nadaljevanju Izhodišča za pripravo nacionalnega programa 2023)).²

V uvodnem delu predstavimo preučevano tematiko, zamejimo področje raziskovanja, predstavimo raziskovalno vprašanje in metode raziskovanja. V teoretskem delu predstavimo evropeizacijo, s posebnim poudarkom na temeljnih predpostavkah vladavine EU na področju izobraževalnih politik. V empiričnem delu predstavimo izsledke analize, v kateri preučujemo vlogo EU v treh ključnih reformah sistema vzgoje in izobraževanja v Sloveniji. Članek sklenemo s kritičnim premislekom, ali dve desetletji po vstopu Slovenije v EU lahko govorimo premišljeni ali pasivni evropeizaciji slovenskega sistema vzgoje in izobraževanja.

1 (Javno)politične spremembe na nacionalni ravni je zaradi prepletenosti evropskih in nacionalnih (javno)političnih procesov težko pripisati zgolj učinkom evropeizacije. To še posebej velja za javno-politično področje izobraževanja ter druga javnopolitična področja nezavezujočega sodelovanja držav članic EU, kjer ne gre za prenos evropske zakonodaje v nacionalno, temveč za spremembe nacionalnih institucionalnih struktur, diskurza in vrednot akterjev. Spremljanje razvoja javne politike v daljši časovni perspektivi velja kot ustrezen pristop preučevanja navedenih sprememb (npr. Saurugger 2020).

2 Izbor analiziranih dokumentov izhaja iz namena članka preučiti vlogo EU v reformah sistema vzgoje in izobraževanja v Sloveniji v daljšem obdobju. Ne glede na to, da reforma sistema vzgoje in izobraževanja na podlagi Bele knjige (2011) ni bila izvedena (Delo 2011; Kodelja 2023; Štrajn 2011), Nacionalni program vzgoje in izobraževanja za obdobje 2023–2033 pa je še v zaključni fazi priprave, menimo, da so analizirani dokumenti v skladu s svojo izvirno funkcijo (konceptualni okvir/podlaga za reformo vzgoje in izobraževanja) reprezentativni za preučevanje reformnih prizadevanj v daljšem obdobju.

Evropeizacija na področju vzgoje in izobraževanja

Evropsko sodelovanje na področju izobraževanja se je v zadnjih desetletjih bistveno razširilo in poglobilo, kar je navsezadnje razvidno v viziji vzpostavitve evropskega izobraževalnega prostora do leta 2025 (Svet EU 2018) (Alexiadou in Rambla 2022; Gornitzka 2018).³

V množici teoretskih opredelitev v članku evropeizacijo⁴ razumemo kot »proces 1) konstrukcije, 2) razpršitve, 3) institucionalizacije formalnih in neformalnih pravil, postopkov, javnopolitičnih paradig in slogov, načinov sprejemanja odločitev ter skupnih prepričanj, norm in vrednot, ki so prvotno opredeljeni in utrjeni na ravni EU in nato vpeljeni v logiko nacionalnega diskurza, identitet, političnih struktur in javnih politik« (Radaelli 2003, str. 30). Iz definicije je razvidno, da se »vpliv« EU v nacionalnem prostoru ne kaže le v strukturnih in javnopolitičnih spremembah, temveč tudi v ponotranjenju evropskih vrednot in javnopolitičnih paradig na nacionalni ravni ter v spreminjanju političnih razprav in identitet (Olsen 2003).⁵

Na javnopolitičnem področju izobraževanja je kot formalno neobvezujoča oblika sodelovanja držav članic EU uveljavljena odprta metoda koordinacije (npr. Gain 2023), ki temelji na procesih širjenja (javno)političnih idej, (javno)političnega učenja in socializacije akterjev. Deluje na podlagi mehanizmov novih oblik vladavine (ang. *governance*), s katerimi nacionalne akterje usmerja k uveljavljanju političnih interesov EU. V tem okviru EU v nacionalnem prostoru postane referenčna točka za legitimiranje nacionalnih javnopolitičnih procesov, tudi reform sistemov vzgoje in izobraževanja (npr. Kreijsler in Moos 2023; Zajda 2020). Pri tem legitimiranje lahko izhaja iz: a) sklicevanja na avtoriteto (javno)političnih dokumentov EU, objektivnost ekspertov in (ekspertnih) podatkov, zbranih na ravni EU (vladavina znanja) (npr. Tveit in Lundahl 2018); b) (ne)doseganja evropskih ciljnih vrednosti (vladavina dosežkov) (npr. Grek 2008); c) (ne)primerljivosti z drugimi izobraževalnimi sistemi v EU (vladavina primerjav) (npr. Alexiadou 2007); d) (domnevne) nujnosti reševanja problemov (vladavina problemov) (npr. Nordin 2014).

Procesi evropeizacije v nacionalnem prostoru so pri tem odvisni od institucionalnih struktur, politične kulture in odnosov med akterji (Borrás in Radaelli 2011). Premišljena ali aktivna evropeizacija pomeni, da države članice niso pasivni prejemnik in izvajalec politik in iniciativ EU, temveč sodelujejo v zapletenem procesu selektivnega sprejemanja agend EU, ki ustrezajo določenim nacionalnim ciljem, in lahko zavrnejo tiste agende, ki niso v skladu z nacionalnimi prednostnimi

3 Za podrobnejše uvide v evropeizacijo z zgodovinske perspektive glejte Mikulec (2019) oziroma posamezne faze evropeizacije (Nordin 2014).

4 Koncept evropeizacije se je v razpravah na področju politoloških znanosti pojavil v osemdesetih letih 20. stoletja. Na javnopolitičnem področju izobraževanja je dobil znanstveno pozornost predvsem od sprejetja Lizbonske strategije leta 2000 dalje, razcvet pa doživel ob pridružitvi tako imenovanih novih držav članic EU leta 2004 (Klatt 2023).

5 S konceptom evropeizacije označujemo ne le vlogo EU v oblikovanju nacionalnih izobraževalnih politik, temveč tudi proces približevanja držav kandidat za članstvo v EU (npr. Schimmelfennig in Sedelmeier 2005; Sedelmeier 2006). O evropeizaciji slovenskega izobraževalnega prostora zato lahko govorimo od osamosvojitve Slovenije dalje in ne le od njenega formalnega vstopa v EU leta 2004.

nalogami ali časovnimi načrti (Alexiadou 2007). V procesu prenosa v nacionalni prostor lahko države agende EU tudi bistveno preoblikujejo v skladu s posebnimi značilnostmi nacionalnega konteksta. O pasivni evropeizaciji govorimo, ko države članice neselektivno sprejemajo agende EU (npr. Štremfel 2015b), agende EU pa tako postanejo pomemben del oblikovanja nacionalnih politik (Börzel in Risse 2000; Schimmelfennig in Sedelmeier 2005).⁶ Silova (2009) poudarja, da so pri sledenju agendam EU za postsocialistične države značilne relativna odprtost do idejnih pritiskov EU ter omejene institucionalne sposobnosti njihove kritične presoje in s tem pasivna evropeizacija.⁷

Izrazi evropeizacije v reformah sistema vzgoje in izobraževanja v Sloveniji

V skladu z uvodno opredelitvijo reform sistema vzgoje in izobraževanja v nadaljevanju članka predstavljamo rezultate analize treh ključnih (konceptualnih) dokumentov, ki opredeljujejo t. i. osamosvojitveno reformo (Bela knjiga 1995), načrtovano reformo ob koncu prvega desetletja 21. stoletja (Bela knjiga 2011) ter trenutno potekajočo reformo (Izhodišča za pripravo nacionalnega programa vzgoje in izobraževanja 2023 ter prva javna predstavitev mnenj v Državnem zboru RS (DZ 2023)). Pri analizi posebno pozornost namenjamo legitimaciji nacionalnih reform s sklicevanjem na (javno)politične dokumente EU in njihovo vsebino, kot tudi na v teoretičnem delu predstavljene teoretske predpostavke vladavine EU na področju izobraževanja. Analizo primarnih dokumentov, kjer je to relevantno, osvetlimo tudi s sekundarnimi viri, ki obravnavajo zadevne reforme.

Bela knjiga (1995)

V *Beli knjigi* (1995) je mogoče razbrati številne primere utemeljevanja reforme sistema vzgoje in izobraževanja v Sloveniji s sklicevanjem na EU. V nadaljevanju navajamo le najbolj nazorne izmed njih.

Uvodoma je opredeljeno, da so zahteve po sistemskih spremembah vzgoje in izobraževanja »utemeljene [...] tudi širše, predvsem s procesi združevanja Evrope in s priporočili mednarodnih organizacij« (prav tam, str. 5). Poseben poudarek je namenjen vključevanju evropske dimenzije v vzgojo in izobraževanje. »Nasloniti se je treba na skupno evropsko dediščino političnih, kulturnih in moralnih vrednot« (prav tam, str. 5).

6 Pasivna evropeizacija je v znanstveni literaturi obravnavana predvsem v okviru (ne)vključenosti posameznih nacionalnih akterjev v procese evropeizacije nacionalnih politik, kot so nacionalni parlamenti (npr. Biró-Nagy in Buzogány 2023; Candel 2022), interesne skupine in nevladne organizacije (npr. Maythorne 2012) ter regionalna oziroma lokalna raven (Dosenrode 2004).

7 V zadnjih letih v EU zasledimo tudi procese deevropeizacije, s katero označujemo izgubo ali oslabeitev EU kot normativnega/političnega konteksta in referenčne točke v nacionalnem okolju in nacionalnih javnih razpravah. V državah te procese zasledimo predvsem, ne pa izključno, kot posledico ekonomskih kriz, naraščajočega populizma in desnega nacionalizma (npr. Copeland 2016; Raagma idr. 2014).

Razvidno je eksplicitno sklicevanje na formalne dokumente EU, kot sta *Resolucija o evropski dimenziji vzgoje in izobraževanja* (prav tam, str. 14) in *Memorandum Evropske skupnosti o poklicnem izobraževanju* (prav tam, str. 199). V opisu nastanka zasnove za posamezna področja (npr. predšolska vzgoja) pa so navedene tudi pobude in povratne informacije tujih ekspertov (prav tam, str. 62). Pri tem sklicevanje na priporočila mednarodnih organizacij ter vključenost tujih ekspertov lahko razumemo kot izraz vladavine znanja.

Čeprav konkretni skupni evropski cilji na področju izobraževanja v času priprave *Bele knjige* (1995) še niso bili vzpostavljeni, o njih govorimo od leta 2001 dalje (Svet EU 2001), je o predpostavkah vladavine dosežkov posredno mogoče sklepati na podlagi ciljev *Bele knjige* (1995, str. 6), ki se nanašajo na vzpostavitev kakovostnega sistema vzgoje in izobraževanja, ki bo omogočal dosegati čim višjo stopnjo izobrazbe.

Med načeli uvajanja sprememb v šolski sistem na področju osnovne šole je navedeno načelo mednarodne primerljivosti (prav tam, str. 89). Na področju splošnega srednješolskega izobraževanja je poglavje namenjeno pregledu splošno-izobraževalnega šolstva v Evropi (prav tam, str. 148–157). Med temeljnimi načeli spreminjanja sistema poklicnega izobraževanja pa je kot osmo izmed 13 načel navedeno načelo skladnosti z evropskimi sistemi (prav tam, str. 207). V več primerih je poudarjena mednarodna (ne)primerljivost slovenskega sistema vzgoje in izobraževanja (npr. »V večini evropskih držav obiskuje vrtce bistveno več starejših predšolskih otrok kot pri nas.« (prav tam, str. 95)). Med razlogi za spreminjanje trajanja osnovne šole je navedeno, da »v večini evropskih držav otroci vstopajo v šolo prej kot pri nas, obvezna edukacija pa traja devet ali več let« (prav tam, str. 94). »Predlagani razvoj gimnazije temelji na tradiciji in upošteva razvoj splošnoizobraževalnega šolstva [...] drugod po Evropi« (prav tam, str. 172). Slednji primeri so izraz vladavine primerjav.

Izpostavljeni so tudi zavedanje omejitev tujih rešitev ter potreba po kritični presoji tujih ureditev in upoštevanje nacionalnega konteksta. »Če želimo postaviti sistem obveznega izobraževanja, ki bo primerljiv s sistemi edukacije v razvitih državah, je treba kritično upoštevati rešitve in izkušnje, ki jih imajo drugod po svetu.« (Prav tam, str. 89) »Predlagana zasnova obvezne šole v RS izhaja iz [...] analize sistemov obveznega osnovnega šolstva v drugih razvitih državah. [...] vendar smo pazili, da ne bi zanemarili domačih razmer, predvsem pozitivnih prvin našega šolskega sistema« (prav tam, str. 71). »Enotnih rešitev v evropskem kulturnem prostoru ne moremo najti. To kažejo primerjalne analize izobraževalnih sistemov, ki so bile narejene v zadnjem času pri nas« (prav tam, str. 139).

Zaslediti je tudi predpostavke vladavine problemov oziroma nujnosti nacionalnih reform. »Združevanje Evrope prinaša tudi za nas vse bolj razpoznavno nujnost visokih izobrazbenih standardov ter kompatibilnosti šolskih sistemov« (prav tam, str. 5). »Skladnost našega sistema poklicnega izobraževanja z evropskim je nujno doseči zaradi dolgoročnih perspektiv razvoja Slovenije« (prav tam, str. 207).

Izsledki analize potrjujejo, da se je Slovenija na začetku devetdesetih let prejšnjega stoletja pridružila evropskim trendom reform sistema vzgoje in izobraževanja (Gaber 2007). Reforma slovenskega izobraževalnega sistema je potekala

v skladu s skupno evropsko dediščino političnih, kulturnih in moralnih vrednot (Kodelja 2007). Pluško (2004) poudarja, da je krepitev sodelovanja članic EU na področju izobraževanja prispevala predvsem k razjasnitvi konceptualnih vprašanj in usmeritev pri določanju prihodnjih prioritet.

Refleksija ključnih akterjev reforme iz daljše časovne perspektive sicer kaže, da je bila EU v teh reformnih procesih predstavljena s skoraj mitičnimi pričakovanji in brez kritičnih pogledov (Barle Lakota 2005). Kodelja v intervjuju za *Sodobno pedagogiko*, ki ga je opravila Kovač Šebart (2023), kot največjo pomanjkljivost *Bele knjige* (1995) vidi v tem, »da v njej ni kritične refleksije in analize neoliberalizma ter njegove povezanosti s šolstvom«. Gaber (2008) kot dve napaki takratne reforme izobraževanja omenja zmotno prepričanje, da so zahodni racionalistični koncepti družbe in izobraževanja univerzalni, ter manko razumevanja nasprotna narave instrumentalnega (na delo in poklic osredotočenega) izobraževanja in neinstrumentalnega (na znanje osredotočenega) izobraževanja.

Zaznana odprtost do evropskih vrednot in mednarodnih primerjav je sicer značilnost vseh postsocialističnih sistemov (npr. Silova 2009). Po osamosvojitvi je bil v postsocialističnih državah Zahod neproblematično predstavljen kot utelešenje napredka, odmik od njega zato ni bil politično sprejemljiv, zaznamovan je bil z diskurzom krize ter grožnjo mednarodni legitimnosti (Blokker 2005, str. 504). Sistemske reforme postsocialističnih držav so zato neločljivo povezane s procesom evropeizacije (Halász 2007, str. 34). Evropeizacija se v teh državah razume kot postsocialistična modernizacija in pot k dokončanju tranzicije.

Bela knjiga (2011)

Bela knjiga (2011) je nastala kot odgovor na spremembe v globalnem in lokalnem merilu, ki so se zgodile od nastanka *Bele knjige* (1995). Z vidika evropeizacije je bila to prva bela knjiga, ki je nastala po formalnem vstopu Slovenije v EU, iz njenega kolofona pa je razbrati, da je bila pripravljena ob podpori sredstev Evropskega socialnega sklada. Prva analiza kaže, da je EU, vključno z referencami njenih dokumentov, v njej omenjena 207-krat.

Poudarjena je umeščenost Slovenije v evropski prostor in njegove vrednote. »Šolski sistem je del družbe. Slovenija je integrirana v Evropo in v globalno povezan svet.« »Slovenija je del Evropske unije [...]. Večinska legitimnost teh vrednot je nesporna.« (Bela knjiga 2011, str. 18) V besedilu je razvidno sklicevanje na številne dokumente EU, npr. »Evropska komisija v dokumentu Improving the Quality of Teacher Education (2007) izpostavlja potrebo po tem, da morajo bodoči strokovni delavci v času študija pridobiti ustrezne praktične izkušnje v šoli oz. razredu« (prav tam, str. 485). V okviru poglavja o vzgoji in izobraževanju otrok s posebnimi potrebami je navedeno, da zgodnjo obravnavo »priporočajo tudi priporočila Evropske agencije za razvoj izobraževanja na področju posebnih potreb« (prav tam, str. 284). Prepoznana so tudi priporočila evropskih analitikov. Npr. »Vodilni evropski analitiki za področje predšolske vzgoje posebej izpostavljajo pozitivne učinke skupnih vrtcev na otrokov razvoj in učenje (prav tam, str. 85). Sklicevanje

na avtoriteto dokumentov in priporočil EU, kot tudi evropske analitike je skladno s predpostavkami vladavine znanja.

Z vidika vladavine dosežkov je v *Beli knjigi* (2011) poudarjeno doseganje evropskega merila uspešnosti na področju zgodnjega opuščanja šolanja (prav tam, str. 110) in s tem ciljev *Strateškega okvira Izobraževanje in usposabljanje 2020* (Svet EU 2009). Pozornost je namenjena tudi konkurenčnosti slovenskih učencev na evropskem trgu delovne sile. »Večjezičnost hkrati vsakemu posamezniku ponuja več možnosti na trgu dela v širšem evropskem in svetovnem merilu.« (Prav tam, str. 34)

V dokumentu prav tako zasledimo številne predpostavke vladavine primerjav. Uvodoma je namreč pojasnjeno, da so področne strokovne skupine celovito analizo stanja na posameznih področjih pripravile na podlagi primerjave slovenskih rešitev s sistemskimi rešitvami tujih držav, zlasti držav EU (prav tam, str. 6). V poglavju o gimnazijah je med izhodišči za spreminjanje posebno podpoglavje namenjeno evropskemu in družbenemu kontekstu gimnazijskega izobraževanja. Navedeno potrjuje tudi struktura ostalih poglavij, kjer so med ključnimi razlogi za spreminjanje navedene številne (kvalitativne in kvantitativne) primerjave z izobraževalnimi sistemi v EU. Nadalje je pojasnjeno, da so bili pri iskanju novosti, novih pristopov in novih rešitev »zgled najboljši šolski sistemi razvitih evropskih držav« (prav tam, str. 6). Priporočila in primerjave so prikazani kot potreba po izboljšanju področja. »Priporočila mednarodnih organizacij in analiza podatkov iz primerljivih evropskih držav [...] pokaže, da v Sloveniji še vedno ne moremo biti zadovoljni z normativi glede velikosti oddelkov« (prav tam, str. 94). »Za razvitimi evropskimi državami pomembno zaostajamo pri stopnji vključenosti najmanj izobraženih in starejših.« (Prav tam, str. 388)

V dokumentu zasledimo tudi diskurz nujnosti (vladavina krize/problemov). »Zato je nujno vsebinsko, konceptualno izostriti te specifične načela trajnostnega razvoja in ta znanja in vrednote praktično vključiti v delovanje šolskega sistema.« (Prav tam, str. 40) »Čeprav strokovnega delavca običajno še vedno dojemamo kot strokovnega delavca znotraj nacionalnega konteksta [...], postaja vse bolj nujno [...] da ga jasno umestimo v evropski kontekst« (prav tam, str. 471–472).

Iz dokumenta je mogoče sklepati tudi o vsebinski skladnosti s politikami EU. *Bela knjiga* (2011) namreč posebno pozornost posveti kompetencam (Evropski parlament in Svet EU 2006).⁸ Kot enega izmed ključnih ciljev navaja izboljšanje kakovosti, pravičnosti in učinkovitosti slovenskega šolskega sistema (prav tam, str. 6), ter cilje, ki so skladni s *Strateškim okvirom Izobraževanje in usposabljanje 2020* (Svet EU 2009), vseživljenjsko učenje pa opredeli kot nujnost sodobnega časa (prav tam, str. 36).

Čeprav so bele knjige formalno konceptualni dokument za reformo sistema vzgoje in izobraževanja, podatki (npr. Delo 2011; Kodelja 2023; Štrajn 2011) kažejo, da na podlagi *Bele knjige* (2011) reforma zaradi različnih notranjih in zunanjih (javno)političnih dejavnikov ni bila izpeljana.

8 Pri tem velja poudariti, da je bila pripravi *Bele knjige* (2011) vzporedna kurikularna prenova izvedena z namenom vključitve ključnih kompetenc v učne načrte (Ministrstvo za šolstvo in šport 2009).

Reforma sistema vzgoje in izobraževanja (2023)

Leta 2023 sta v Sloveniji v pripravi nacionalni program vzgoje in izobraževanja do leta 2033 in kurikularna prenova za vrtce, osnovne šole in gimnazije, ki sta opredeljena kot prvi koraki do nove šolske reforme (Kovač Šebart 2023). O vlogi EU pri pripravi programa lahko sklepamo že iz pojasnil, da so zanj namenjena evropska sredstva v okviru *Načrta za okrevanje in odpornost* (2021), ki pomembno determinira časovnico priprave reforme. Tudi desetletno načrtovanje razvoja posameznih segmentov sistema vzgoje in izobraževanja sledi evropskim dokumentom, kot sta krovni strategiji razvoja EU (Lizbonska strategija (2000–2010) (Evropski svet 2000), *Strategija EU 2020* (2010–2020) (Evropska komisija 2010)), kot tudi eksplicitno na javnopolitično področje vzgoje in izobraževanja usmerjen *Strateški okvir Izobraževanje in usposabljanje* (2010, 2020, 2030) (Svet EU 2002, 2009, 2021). Ker v času priprave in objave članka nacionalni program še ni javno objavljen, analizo usmerjamo na *Izhodišča za pripravo nacionalnega programa* (2023) ter prvo javno predstavitev mnenj v Državnem zboru RS (2023).

Izhodišča za pripravo nacionalnega programa (2023)

Izhodišča za pripravo nacionalnega programa (2023) prikazujejo trenutno stanje brez sklicevanja na evropske vrednote, politike in dokumente. V nadaljevanju se dokument sicer sklicuje na evropske dokumente (npr. *Evropski okvir digitalnih kompetenc izobraževalcev*, *Okvir digitalnih kompetenc za državljane*, *Priporočila Sveta o celostnem pristopu k poučevanju in učenju jezikov*, *Priporočila Sveta o ključnih kompetencah za vseživljenjsko učenje* (prav tam, str. 66). Izpostavljena so tudi priporočila Evropske komisije Sloveniji (npr. na področju pravičnosti v vzgoji in izobraževanju) (prav tam, str. 150) (vladavina znanja). Izhodišča poudarjajo tudi (ne)doseganje nekaterih referenčnih meril povprečne evropske uspešnosti (npr. na področju zgodnjega opuščanja izobraževanja) (prav tam, str. 45) in druge dosežke Slovenije v *Pregledu izobraževanja in usposabljanja 2020* (Evropska komisija 2022) (vladavina dosežkov in primerjav).

Javna predstavitev mnenj

V Državnem zboru RS (DZ 2023) je 3. 4. 2023 potekala prva javna predstavitev mnenj o vzgoji in izobraževanju v luči že potekajoče kurikularne prenove, priprave nacionalnega programa vzgoje in izobraževanja za prihodnje desetletje ter priprave zakonodajnih sprememb. Uvodni govorci in razpravljalci so se v pet ur trajajoči razpravi na EU sklicevali 34-krat. V nadaljevanju navajamo tiste izjave, ki najbolj nazorno orišejo v teoretskem delu poudarjene predpostavke evropeizacije in vladavine EU na področju izobraževanja.

Iz razprave je zaslediti posredno in neposredno sklicevanje na dokumente EU. »[R]azlični dokumenti na nacionalni, evropski ravni, svetovni ravni nas pozi-

vajo na priprave k dvema ključnima nalogama.« (Vidmar Horvat, prav tam) »Tudi na evropski ravni imamo trdna priporočila za umeščanje spodbujanja gibanja v šolskem prostoru.« (Jurak, prav tam) »Uporaba sodobnih tehnologij zahteva osredinjeno pozornost na didaktično uporabo IKT v učnem procesu v skladu z evropskim kompetenčnim okvirom za izobraževalce DigCompEdu.« (Rotar Pance, prav tam). Sklicevanje na avtoriteto oziroma trdnost evropskih priporočil je mogoče razumeti kot vladavino znanja. Njene izraze je zaslediti tudi pri orisu trenutnega stanja ter izzivov sistema vzgoje in izobraževanja v Sloveniji na podlagi rezultatov mednarodnih primerjalnih raziskav znanja (npr. Program za mednarodno ocenjevanje kompetenc odraslih) (Zupanc, prav tam).

V razpravi zasledimo pozive k odgovornosti za doseganje evropskih ciljev, ki jih lahko umestimo v predpostavke vladavine dosežkov. »Ker smo članica Evropske unije, smo se zavezali, [...] da bomo uresničevali inkluzivno vzgojo in izobraževanje« (Kavkler, prav tam). »Povprečna raven bralne pismenosti med našimi šolarji je bila pred 20 leti nad ravno evropskih vrstnikov, danes zaostaja.« (Musek Lešnik, prav tam) Iz razprave je razvidno eksplicitno sklicevanje na aktualne evropske strateške cilje, kot so digitalni in zeleni prehod (Felda, prav tam), prehod v trajnostno družbo (Vidmar Horvat, prav tam), kot tudi ključne kompetence za vseživljenjsko učenje (npr. kulturna zavest in izražanje, evropski okvir kompetenc za trajnost, evropski okvir za osebne in socialne ključne kompetence) (Rotar Pance, prav tam).

Evidentne so tudi predpostavke vladavine primerjav. »Dvajset držav Evropske skupnosti uvaja drugi tuji jezik kot obvezen predmet od 10. do 12. leta starosti« (Pižorn, prav tam). Na področju uvedbe obveznega drugega tujega jezika v osnovni šoli izjava »2008 smo bili prvi v Evropi, danes smo eden izmed zadnjih« (Škrinjar, prav tam).

V razpravi je zaslediti tudi predpostavke vladavine nujnosti/reševanja problemov. »[M]oramo krepiti kompetence za digitalni in zeleni prehod. To je pač nujnost današnjega časa, to Evropa nekako postavlja.« (Felda, prav tam)

Sklep

Izbrani dokumenti, nastali v različnih časovnih obdobjih (1995, 2011, 2023), kažejo na stabilno legitimacijo nacionalnih reformnih procesov v Sloveniji z dokumenti, vsebinami, vrednotami in procesi EU. Ti procesi so utemeljeni s sklicevanjem na avtoriteto (javno)političnih dokumentov EU, ekspertov in ekspertnih podatkov na ravni EU (vladavina znanja), dosežke in odgovornost Slovenije za doseganje ciljev EU (vladavina dosežkov), primerjavo z drugimi razvitimi in uspešnimi izobraževalnimi sistemi v EU (vladavina primerjav) ter z diskurzom krize in nujnosti sprejetja reform (vladavina krize/problemov). O široki normativni zavezanosti evropskim ciljem v slovenskem izobraževalnem prostoru sicer lahko sklepamo tudi na podlagi podatkov spletne ankete (Štremfel 2022), v kateri se je s trditvijo »Kot šola se čutimo odgovorne za doseganje skupnih ciljev EU na področju izobraževanja« v letu 2012 strinjalo 79 %, v letu 2021 pa 88 % sodelujočih

ravnateljev osnovnih in srednjih šol. Izsledki intervjujev z javnopolitičnimi odločevalci v letu 2012 in 2021 (Štremfel 2022) pa kažejo, da javnopolitični odločevalci v Sloveniji prepoznajo predpostavke vladavine znanja, dosežkov in primerjav, manj pa predpostavke vladavine primerjav, s katerimi Evropska komisija vzbuja občutek nujnosti za sprejetje določenih reform v določenem času (npr. Nordin 2014). Navedeno lahko ponudi uvid v omejeno institucionalno sposobnost sistema vzgoje in izobraževanja v Sloveniji za premišljeno evropeizacijo in bolj selektivno sprejemanje evropskih agend v nacionalnem izobraževalnem prostoru.

Vodenje sodobnih nacionalnih reform sistema vzgoje in izobraževanja za politiko pomeni težko nalogo prilagajanja nadnacionalnim (EU) pritiskom ter ohranjanja legitimnosti v nacionalnem prostoru (Nordin 2014). Sklicevanje na nujnost trenutno potekajoče reforme (2023) v Sloveniji v skladu s časovnico črpanja evropskih sredstev pomembno determinira potek priprave reforme. Na dileme pri tem izpostavljajo eksperti (npr. Kodelja 2023), kot tudi nekateri izstopljeni člani *Strokovne skupine za pripravo nacionalnega programa* (Delo 2023). Diskurz nujnosti »V kolikor določenih rešitev ne bomo nujno vpeljali v naš sistem, seveda na podlagi ustreznih zakonodajnih sprememb, še preden bo nacionalni dokument nastal, bi namreč to lahko imelo tudi hude negativne posledice na izobraževanje otrok in mladostnikov.« (Vogrinc, DZ 2023) lahko opredelimo kot izraz pasivne evropeizacije. V znanstvenih razpravah, tudi v Sloveniji, so njene omejitve prepoznane tudi v identificiranih vsebinskih spremembah v sistemu vzgoje in izobraževanja (npr. Adam 2014; Štefanc 2008). Pomembno je, da jih v sledenju dobrim namenom pri izboljševanju slovenskega sistema vzgoje in izobraževanja prepoznajo tudi javnopolitični odločevalci. Za selektivno sprejemanje idejnih pritiskov EU in s tem premišljeno evropeizacijo je nacionalna institucionalna sposobnost ključna (npr. Borrás in Radaelli 2011; Börzel in Risse 2000; Štremfel 2015b). Zdi se, da jo je v Sloveniji mogoče krepiti z več poznavanja potencialov in omejitev vseh štirih predpostavk vladavine EU ter več nacionalnimi premisleki in širšim, čeprav dolgotrajnejšim iskanjem nacionalnega konsenza. Navedeno ne implicira deevropeizacije in odmika od evropskih povezovalnih procesov, temveč uresničevanje načel subsidiarnosti in suverenosti nacionalne države na javnopolitičnem področju izobraževanja. Reforme sistema vzgoje in izobraževanja so moment, ko je (tudi) tem premislekom smiselno nameniti posebno pozornost.

Omejitve članka izhajajo iz metodoloških izzivov preučevanja »vplivov« evropeizacije, zaradi katerih je spremembe v nacionalnem okolju zahtevno preučevati in pripisati zgolj vplivu EU (in ne drugim nacionalnim in mednarodnim vplivom) (Saurugger 2020; Štremfel 2013). Analiza je omejena na ključne konceptualne dokumente, za bolj vsebinsko poglobljeno analizo, ki presega obseg tega članka, pa bi bila smiselna tudi analiza kurikularnih izhodišč ter drugih spremljajočih formalnih in neformalnih dokumentov, ki podpirajo nacionalne reforme sistema vzgoje in izobraževanja v Sloveniji, kot tudi poglobljena analiza vsebinske skladnosti posameznih konceptov na ravni EU in nacionalni ravni.

Prispevek je nastal v okviru raziskovalnega programa Edukacijske raziskave (P5-0106), ki ga sofinancira Javna agencija za znanstvenoraziskovalno in inovacijsko dejavnost Republike Slovenije.

Literatura in viri

- Adam, A. (2014). Analiza predloga sprememb zakona o gimnazijah s perspektive odnosa med šolo in ekonomijo. *Vzgoja in izobraževanje*, 45, št. 3, str. 15–21.
- Alexiadou, N. (2007). The Europeanisation of education policy – changing governance and »new modes of coordination«. *Research in Comparative and International Education*, 2, št. 2, str. 102–116.
- Alexiadou, N. in Rambla, X. (2022). Education policy governance and the power of ideas in constructing the new European Education Area. *European Educational Research Journal*.
- Barle Lakota, A. (2005). Dejavniki oblikovanja politik na področju vzgoje in izobraževanja. *Šolsko polje*, 16, št. 5/6, str. 101–108.
- Bela knjiga o vzgoji in izobraževanju v Republiki Sloveniji. (1995). Ljubljana: Ministrstvo za šolstvo in šport.
- Bela knjiga o vzgoji in izobraževanju v Republiki Sloveniji. (2011). Ljubljana: Ministrstvo za šolstvo in šport.
- Biró-Nagy, A. in Buzogány, A. (2023). Beyond institutional adaptation: Legislative Europeanisation and parliamentary attention to the EU in the Hungarian parliament. *Parliamentary Affairs*.
- Blokker, P. (2005). Post-communist modernization, transition studies, and diversity in Europe. *European Journal of Social Theory*, 8, št. 4, str. 503–525.
- Borrás, S. in Radaelli, C. M. (2011). The politics of governance architectures: Creation, change and effects of the EU Lisbon Strategy. *Journal of European Public Policy*, 18, št. 4, str. 463–484.
- Börzel, A. T. in Risse, T. (2000). When Europe hits home: Europeanization and domestic change. *European Integration Online Papers*, 4, št. 1, str. 1–20.
- Candel, J. (2022). Making sense of the relationship between Europeanisation and policy styles. V: P. R. Graziano in J. Tosun (ur.). *Elgar encyclopedia of European Union public policy*. Cheltenham: Edward Elgar Publishing, str. 293–301.
- Copeland, P. (2016). Europeanization and de-europeanization in UK employment policy: changing governments and shifting agendas. *Public Administration*, 94, št. 4, str. 1124–1139.
- Cowen, R. (2018). Narrating and relating educational reform and comparative education. V: E. Hultqvist, S. Lindblad in T. S. Popkewitz (ur.). *Critical analyses of educational reforms in an era of transnational governance*. Cham: Springer, str. 23–39.
- Dale, R. in Robertson, S. (ur.) (2009). *Globalisation and Europeanisation in education*. Oxford: Symposium Books.
- Delo. (2011). *Bela knjiga o šolstvu je že zdaj siva, ker jo je realnost prehitela*. Dostopno na: <https://old.delo.si/novice/slovenija/bela-knjiga-o-solstvu-je-ze-zdaj-siva-ker-jo-je-realnost-prehitela.html> (pridobljeno 9. 11. 2023).
- Delo. (2023). *Prenova šolstva s prvo strokovno oviro*. Dostopno na: <https://www.delo.si/novice/slovenija/prenova-solstva-s-prvo-strokovno-oviro/> (pridobljeno 18. 8. 2023).
- Dosenrode, S. (2004). Introduction: The Nordic regions and the European Union. V: S. Dosenrode in S. Halker (ur.). *The Nordic regions and the European Union*. New York: Routledge, str. 1–6.
- Državni zbor. (2023). *Predstavitev mnenj o vzgoji in izobraževanju v luči že potekajoče kurikularne prenove, priprave nacionalnega programa vzgoje in izobraževanja za prihodnje desetletje ter priprave zakonodajnih sprememb*. Dostopno na: https://www.dz-rs.si/wps/portal/Home/seje/evidenca!/ut/p/z1/04_Sj9CPyKssy0xPLMnMz0vMA-fIJo8zivSy9Hb283Q0N3E3dLQwCQ7z9g7w8nAwsPE31w9EUGAWZGgS6G-

Dn5BhsYGwQHG-IHEaPFAAdwNCBOPx4FUfiNL8gNDQ11VFQEAF8pdGQ!/dz/d5/L2dBISEvZ0FBIS9nQSEh/?mandat=IX&type=pmagdt&uid=5F59E79684A3D-C57C125898700384456 (pridobljeno 18. 8. 2023).

- Evropska komisija. (2010). *Sporočilo (COM(2010) 2020 final) – Evropa 2020 Strategija za pametno, trajnostno in vključujočo rast*. Dostopno na: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/SL/TXT/PDF/?uri=CELEX:52010DC2020> (pridobljeno 18. 8. 2023).
- Evropska komisija. (2022). *Education and training monitor 2022, Comparative report*. Dostopno na: <https://op.europa.eu/webpub/eac/education-and-training-monitor-2022/downloads/comparative-report/Education-and-Training-Monitor-Comparative-Report.pdf> (pridobljeno 18. 8. 2023).
- Evropski parlament in Svet EU. (2006). *Priporočilo Evropskega parlamenta in Sveta o ključnih kompetencah za vseživljenjsko učenje*. Dostopno na: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2006:394:0010:0018:SL:PDF> (pridobljeno 18. 8. 2023).
- Evropski svet. (2000). *Zaključki predsedstva s srečanja v Lizboni (Lisbon European Council: Presidency Conclusions), 23. in 24. 3. 2000*. Dostopno na: http://www.europarl.europa.eu/summits/lis1_en.htm (pridobljeno 18. 8. 2023).
- Gaber, S. (2007). Spoprijem za hegemonijo ali vaje iz praktične teorije? *Sodobna pedagogika*, 58, št. 2, str. 62–80.
- Gaber, S. (2008). Snapshots of policy-making in a changing environment. V: B. Chakroun in P. Sahlberg (ur.). *ETF yearbook 2008: Policy learning in action*. Torino: European Training Foundation, str. 101–106.
- Gain, V. (2023). Informality as a resource: A systems-theoretical take on the open method of coordination in education. *European Educational Research Journal*. Dostopno na: <https://doi.org/10.1177/14749041231168952> (pridobljeno 7. 12. 2023).
- Gornitzka, Å. (2018). Organising soft governance in hard times – The unlikely survival of the open method of coordination in EU education policy. *European Papers*, 3, št. 1, str. 235–255.
- Grek, S. (2008). From symbols to numbers: the shifting technologies of education governance in Europe. *European Educational Research Journal*, 7, št. 2, str. 208–218.
- Halász, G. (2007). From deconstruction to systemic reform: Educational transformation in Hungary. *Orbis Scholae*, 1, št. 2, str. 45–79.
- Izhodišča za pripravo nacionalnega programa vzgoje in izobraževanja za obdobje 2023–2033. (2023). Ljubljana: Ministrstvo za vzgojo in izobraževanje.
- Jelenc-Krašovec, S. in Mikulec, B. (2017). Vpliv evropeizacije izobraževanja na potrženje in poblagovljenje politike in prakse izobraževanja odraslih v Sloveniji. *Andragoška spoznanja*, 23, št. 4, str. 67–85.
- Klatt, G. (2023). Resisting Europeanisation: Poland's education policy and its impact on the European Education Area. *European Educational Research Journal*. Dostopno na: <https://doi.org/10.1177/14749041231155219> (pridobljeno 7. 12. 2023).
- Klemenčič Mirazchijski, E., Štremfel, U., Alfirević, N. in Najev Čačija, L. (2023). Education policies and reforms in Slovenia and Croatia: shared history, diverging paths. V: J. B. Krejsler in L. Moos (ur.). *School policy reform in Europe: exploring transnational alignments, national particularities and contestations*. Cham: Springer, str. 237–259.
- Kodelja, Z. (2007). Reforme, stroka in šolske politike. *Sodobna pedagogika*, 58, str. 2, št. 34–48.
- Kovač Šebart, M. (2023). Potrebujemo šolsko reformo? (intervju z dr. Zdenkom Kodeljo). *Sodobna pedagogika*, 74, št. 1, str. 75–92.
- Krejsler, J. B. in Moos, L. (ur.) (2023). *School policy reform in Europe, exploring transnational alignments, national particularities and contestations*. Cham: Springer.

- Kump, S. (2008). Učenje odraslih za življenje ali za preživetje. *Sodobna pedagogika*, 59, št. 3, str. 76–89.
- Kump, S. in Mikulec, B. (2017). Raziskava PIAAC kot orodje za oblikovanje na podatkih temelječe politike izobraževanja odraslih: primer analize neekonomskih dejavnikov pri oblikovanju politike aktivnega staranja. *Sodobna pedagogika*, 68, št. 4, str. 14–33.
- Majchrzak, A. (1984). *Methods for policy research*. Thousand Oaks, CA: SAGE Publications.
- Maythorne, L. (2012). *The europeanisation of grassroots greens: mobilisation in France, Italy and the UK*. Doktorska disertacija. University of Edinburgh. Dostopno na: <https://era.ed.ac.uk/bitstream/handle/1842/7778/Maythorne2012.pdf?sequence=6&isAllowed=y> (pridobljeno 9. 11. 2023).
- Medveš, Z. (2008). Globalizacija in slovensko šolstvo. *Sodobna pedagogika*, 59, št. 1, str. 6–24.
- Mikulec, B. (2017). Impact of the Europeanisation of education: Qualifications frameworks in Europe. *European Educational Research Journal*, 16, št. 4, str. 455–473.
- Mikulec, B. (2019). *Europeizacija izobraževanja: Izobraževanje odraslih med teorijo, evropsko in nacionalnimi politikami ter prakso*. Ljubljana: Znanstvena založba Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani.
- Mikulec, B. in Skubic Ermenc, K. (2017). Slovensko ogrodje kvalifikacij. *Sodobna pedagogika*, 68, št. 1, str. 68–83.
- Mikulec, B. in Skubic Ermenc, K. (2022). Kurikularno načrtovanje v visokem šolstvu med evropskimi usmeritvami in nacionalno prakso: cilji, kompetence in učni izidi. V: D. Štefanc in M. Urbančič (ur.). *Izzivi visokošolske didaktike: Inovativno učenje in poučevanje v visokem šolstvu*. Ljubljana: Založba Univerze v Ljubljani, str. 41–66.
- Ministrstvo za šolstvo in šport. (2009). *National Progress Report Slovenia*. Ljubljana: Ministrstvo za šolstvo in šport.
- Načrt za okrevanje in odpornost. (2021). Služba Vlade Republike Slovenije za razvoj in evropsko kohezijsko politiko. Dostopno na: https://www.gov.si/assets/organi-v-sestavi/URSOO/01_si-rrp_23-7-2021.pdf (pridobljeno 18. 8. 2023).
- Nordin, A. (2014). Europeanisation in national educational reforms – horizontal and vertical translations. V: A. Nordin in D. Sundberg (ur.). *Transnational policy-flows in European education – the making and governing of knowledge in the education policy field*. Oxford: Symposium Books, str. 141–158.
- Olsen, P. J. (2003). Europeanization. V: M. Cini (ur.). *European Union politics*. Oxford: Oxford University Press, str. 333–348.
- Pluško, A. (2004). S prenovo vzgojno-izobraževalnega sistema uresničujemo cilje Evropske unije. *Vzgoja in izobraževanje*, 35, št. 1, str. 61–63.
- Raagmaa, G., Kalvet, T. in Kasesalu, R. (2014). Europeanization and de-Europeanization of Estonian regional policy. *European Planning Studies*, 22, št. 4, str. 775–795.
- Radaelli, M. C. (2003). *The open method of coordination: A new governance architecture for the European Union?* Stockholm: Swedish Institute for European Policy Studies, SIEPS Working Paper, No. 2003: 1.
- Rosamond, B. (2007). The Political sciences of European integration: Disciplinary history and EU studies. V: K. E. Jørgensen, M. A. Pollack in B. Rosamond (ur.). *Handbook of European Union politics*. London: Sage Publication, str. 231–252.
- Saurugger, S. (2020). Europeanization as a methodological challenge: The case of interest groups. V: I. Geva-May, B. Guy Peters in J. Muhleisen (ur.). *Theory and methods in comparative policy analysis studies. Vol. 1*. New York: Routledge, str. 289–310.
- Schimmelfennig, F. in Sedelmeier, U. (2005). *The Europeanization of Central and Eastern Europe*. New York: Cornell University Press.

- Silova, I. (2009). Varieties of educational transformation: The post-socialist states of Central/Southeastern Europe and the Former Soviet Union. V: R. Cowen in A. M. Kazamias (ur.). *International handbook of comparative education*. Cham: Springer, str. 295–320.
- Skubic Ermenc, K. in Mikulec, B. (2020). Koncept in umestitev učnega izida v slovenski visokošolski prostor. *Revija za elementarno izobraževanje*, 13, posebna izdaja, str. 105–128.
- Svet EU. (2001). *Report from the Education Council to the European Council »The concrete future objectives of education and training systems«*. Dostopno na: http://ec.europa.eu/education/policies/2010/doc/rep_fut_obj_en.pdf (pridobljeno 18. 8. 2023).
- Svet EU. (2002). *Delovni program Izobraževanje in usposabljanje 2010*. Dostopno na: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:C:2002:142:0001:0022:EN:PDF> (pridobljeno 18. 8. 2023).
- Svet EU. (2009). *Sklepi Sveta z dne 12. maja 2009 o strateškem okviru za evropsko sodelovanje v izobraževanju in usposabljanju »ET 2020«*. Dostopno na: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:C:2009:119:0002:0010:SL:PDF> (pridobljeno 18. 8. 2023).
- Svet EU. (2018). *Sklepi Sveta o prizadevanjih za uresničitev vizije evropskega izobraževalnega prostora*. Dostopno na: <https://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-9012-2018-INIT/sl/pdf> (pridobljeno 18. 8. 2023).
- Svet EU. (2021). *Resolucija Sveta o strateškem okviru za evropsko sodelovanje v izobraževanju in usposabljanju pri uresničevanju evropskega izobraževalnega prostora in širše (2021–2030)*. Dostopno na: [https://eur-lex.europa.eu/legal-content/SL/TXT/PDF/?uri=CELEX:32021G0226\(01\)](https://eur-lex.europa.eu/legal-content/SL/TXT/PDF/?uri=CELEX:32021G0226(01)) (pridobljeno 18. 8. 2023).
- Štefanc, D. (2008). Ideje neoliberalizma v procesih rekonceptualizacije obveznega splošnega izobraževanja: nekatere teoretske poteze in praktične implikacije. *Sodobna pedagogika*, 59, št. 3, str. 10–31.
- Štrajn, D. (2007). Reformiranje ali izboljševanje šole. *Sodobna pedagogika*, 58, št. 2, str. 50–60.
- Štrajn, D. (2011). Bela knjiga, ki bi lahko bila tudi evalvacija. *Šolski razgledi*, 62, št. 10, str. 3.
- Štremfel, U. (2013). *Nova oblika vladavine v Evropski uniji na področju izobraževalnih politik*. Doktorska disertacija. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede, Univerza v Ljubljani.
- Štremfel, U. (2015a). Slovenian education policy in the EU context. V: D. Lajh in Z. Petak. (ur.). *EU public policies seen from a national perspective: Slovenia and Croatia in the European Union*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede, str. 267–278.
- Štremfel, U. (2015b). European educational governance and its influence on the development of Slovenian educational space. V: H-G. Kotthoff in E. Klerides (ur.). *Governing educational spaces: knowledge, teaching, and learning in transition*. Dordrecht: Sense Publishers, str. 151–168.
- Štremfel, U. (2017). Nova oblika vladavine v Evropski uniji in njeni izrazi na področju izobraževanja odraslih v Sloveniji. *Andragoška spoznanja*, 23, št. 4, str. 51–66.
- Štremfel, U. (2021). European neoliberal discourse and Slovenian educational space. V: M. Sardoč (ur.). *The impacts of neoliberal discourse and language in education: critical perspectives on a rhetoric of equality, well-being, and justice*. New York: Routledge, str. 206–222.
- Štremfel, U. (2022). *Analiza izvajanja Strateškega okvira Izobraževanje in usposabljanje 2020 v Sloveniji*. Interno poročilo. Ljubljana: Pedagoški inštitut.

- Štremfel, U., Štraus, M. in Lajh, D. (2014). Sprejemanje rezultatov PISA 2009 v Sloveniji skozi prizmo javnopolitičnega učenja. *Šolsko polje*, 25, št. 1–2, str. 79–104.
- Tveit, S. in Lundahl, C. (2018). New modes of policy legitimization in education: (Mis)using comparative data to effectuate assessment reform. *European Educational Research Journal*, 17, št. 5, str. 631–655.
- Vezjak, B. (2014). Neoliberalizem v šolstvu. Uvodnik. *Časopis za kritiko znanosti*, 42, št. 256, str. 7–12.
- Zajda, J. (2020). Globalisation and education reforms: Emerging research issue. V: J. Zajda (ur.). *Globalisation, ideology and education reforms, emerging paradigms*. Cham: Springer, str. 1–11.

Urška ŠTREMFELO (Educational Research Institute, Slovenia)

THE ROLE OF THE EUROPEAN UNION IN THE REFORMS OF THE EDUCATION SYSTEM IN SLOVENIA

Abstract: In this paper, we focus on the role of the European Union (EU) in the processes of reforming the education system in Slovenia and answer the research question of how EU policies have been used to legitimise national reforms since independence in 1991. We start from theoretical and research assumptions about the interconnection between Europeanisation and national reform processes and its dependence on several national factors, including the institutional (in)capability to selectively adopt EU agendas. The paper is based on the results of an analysis of national public policy documents adopted at several points in time (White Paper on Education in the Republic of Slovenia 1995; White Paper on Education in the Republic of Slovenia 2011; Basis for the preparation of the National Education Programme for the period 2023–2033, 2023). The results show a stable legitimisation of national reform processes by referring to the authority of EU policy documents, experts and expert data at the EU level (governance of knowledge), Slovenia's achievements and responsibility for achieving EU goals (governance of goals), comparison with other developed and successful education systems in the EU (governance of comparisons), and the discourse of crisis and the necessity of accepting reforms (governance of crisis/problems). The paper concludes with a critical reflection on whether the ongoing reform process can be considered a deliberate or passive Europeanisation of the education system in Slovenia.

Keywords: Slovenia, reforms, education, Europeanisation

Email for correspondence: urska.stremfel@pei.si